

תכנית הכינוס של החוג הישראלי לבלשנות ב-21.2.12

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין

תקצירי ההרצאות

ברק אוורבך

השתקפותו הלשונית של אפקט התהודה בתעמולת בחירות

כידוע, בתעמולה בכלל ובתעמולת בחירות בפרט, ישנה חשיבות לשלושה גורמים עיקריים: המוען, הנמען והמסר, וכבר עמד על כך אריסטו, בהעמידו את שלושת יסודות הרטוריקה: האתוס, הפאתוס והלוגוס (בהתאמה). קיימת חשיבות לאופן תפיסתו של הנמען את המוען (למשל, כאדם מהימן או שאינו מהימן, כאדם ראוי או שאינו ראוי); חשיבות ליחס שנותן המוען לנמען (למשל, עד כמה המוען סומך על הנמען שיגיע להחלטות ה"נכונות"), וקיימת גם חשיבות רבה לאופן הצגת המסר, דבר שמשפיע לא אחת גם על תפיסתו של הנמען את המוען ומביע את היחס שנותן המוען לנמען.

בהתאם לגישה זו, טוענים ג'ווט ואודונל (1992), כי בתעמולה נוטה המוען להשתמש באפקט התהודה. עפ"י אפקט התהודה, הפצת המסר תיעשה באופן שייראה לנמען כי המוען הוא חלק מן הקהילה ולא גוף זר, כשווה לו, ולא כמישהו שנמצא מעליו ומטיל עליו משימות, וזאת משלוש סיבות עיקריות: (א) הניסיון להתקרב לנמענים, ובכך ליצור אצלם רגשות הזדהות; (ב) הסברה כי קבלת עצה או המלצה לפעולה מסוימת תיקלט אצל הנמענים באופן טוב יותר, אם היא תועבר באופן המציג את הדובר כשווה אליהם, בעוד שהתנשאות של המוען עשויה דווקא לגרום לנמענים להסתייג מדבריו; (ג) הסברה כי אם הנמען יגיע לתובנות הרצויות בעצמו (לכאורה לכל הפחות), שכן לא הוצגו לפניו אלא רעיונות והשקפות בלבד, הסיכוי שידבוק בהן גובר, והוא לא יפתח כלפיהן התנגדות כלשהי.

בתעמולת הבחירות ישנה חשיבות מכרעת לשכנועו המהיר של הנמען, משום שהיא מתנהלת בתקופה קצרה יחסית. עובדה זו, ותועלתו הרטורית הפוטנציאלית של אפקט התהודה לתעמולת הבחירות, מעלות את הציפייה, שהמוען ירבה להשתמש באפקט

התהודה בתעמולת בחירות, ואכן ניתוח תעמולת הבחירות מראה כי אלמנטים רבים משמשים את המוען למימוש אפקט התהודה.

בהרצאתי אדון בתיאוריות לשוניות שמסייעות למוען לממש את אפקט התהודה, כגון: פעולות דיבור עקיפות, המשפט הסתמי, שאלות רטוריות, השתמעויות שיחתיות וקונבנציונליות, השמטת חלקים תחביריים ועוד. בדיון על אודות תיאוריות אלה, אציג את המאפיינים הייחודיים להן שהופכים אותן לרלוונטיות למימוש אפקט התהודה.

הדוגמות שאנתח בהרצאה נאספו מתעמולת הבחירות לכנסת ה-17 (28 במרץ, 2006) ומתעמולת הבחירות לכנסת ה-18 (10 בפברואר, 2009).

ביבליוגרפיה:

אורבך, ברק. השתיקה כאמצעי רטורי בשיח התעמולתי. (עבודת מ"א). בהדרכת פרופ' מיכל אפרת. החוג ללשון העברית, אוניברסיטת חיפה. 2007.

אריסטו. 2002. רטוריקה. תרגום: גבריאל צורן. בני-ברק: ספרית פועלים.

Jowett, G. S. & V. O'Donnell. 1992. **Propaganda and Persuasion**. 2nd ed., Beverly Hills, CA: Sage.

אריה אולמן

החשיבה המטה-לשונית של חז"ל – זמן-אספקט-מודוס

חז"ל לא כתבו דקדוק, אבל היו מודעים לתופעות לשוניות רבות בלשון המקרא, בלשון המשנה ובארמית. אפשר לדבר על החשיבה המטה-לשונית שלהם. בדיון נכללים רק קטעים שבהם חז"ל עצמם ביטאו את מודעותם על התופעות הדקדוקיות.

נביא דוגמאות מתחום זמן-אספקט-מודוס של פועל (TAM). מערכת TAM מבטאת את כל המכלול היחסי של מוען-נמען-היגד המוגדרים על פיסקה. שלשת הקטגוריות האלה מעורבות זו בזו כך שקשה להפריד ביניהן בניתוח (Bache 1997:12, Bhat 1999:93).

נביא דוגמאות בודדות מכמה תחומים:

תחום הזמן

עבר ועתיד; צורות "יקטול" המקראיות הן לא צורות זמניות: יש "אז" לשעבר ויש "אז" לעתיד לבא... "אז ישיר משה" (שמות פרק טו פסוק א)... הרי אלו לשעבר... "אז ימלא שחוק פינו וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה] אֶזְיֹאֲמְרוּ בְּגוֹיִם (תהלים קכו ב)... הרי אלו לעתיד (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה א).

עבר נבואי: מאמרו של הקדוש ברוך הוא מעשה, שנא' "לְזַרְעֲךָ נִתְּנָה אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (בראשית פרק טו פסוק יח), "אתן את הארץ הזאת" אין כתיב כאן אלא "נתתי את הארץ הזאת".

עבר ביחס לעתיד: המוציא - דאפיק משמע... [משמעו - הוציא] הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישראל [כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל]: כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מלתא כי היכי דידיעתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים [כאשר אני אוציא אתכם אעשה כן שתדעו שאני הוצאתי אתכם], דכתיב "וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם" (שמות פרק ו פסוק ז) (ברכות דף לח ע"א).

תחום האספקט

פרפקט: "וַיִּמְצָא כְּתוֹב" (אסתר פרק ו פסוק ב), כְּתָב מבעי ליה! מלמד ששמי מוחק וגבריאל כותב (מגילה דף טו עמוד ב - דף טז עמוד א).

דוראטיב: הכא כתיב "וַיִּתְּנָבְאוּ" (במדבר פרק יא פסוק כו), התם כתיב "מתנבאים" (במדבר פרק יא פסוק כז) - עדיין מתנבאים והולכים (סנהדרין דף יז ע"א).

קונקטטיב (אספקט הפעולה שטרם התחילה או שאמורה הייתה להיעשות ולא נעשתה) (Abraham, Kulikov 1999:xvi): מְדוּעַ בָּזְיִת אֶת דָּבָר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי" (שמואל ב פרק יב פסוק ט). רבי אומר: משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהו "ויעש" וכאן כתיב "לעשות" - שביקש לעשות ולא עשה (שבת דף נו עמוד א).

תחום המודוס

אופטטיב: אֶף בְּשָׂרֵי יִשְׁכַּן לְבַטַּח (תהלים פרק טז פסוק ט) - ...רחמי הוא דקא בעי [הוא מתפלל] (בבא בתרא דף יז עמוד א).

שלילת אובליגטיב, תחום שלילה (scope of negation) רחב (Labanauskas 1992:36): "וּמַלְק אֶת רֵאשׁוֹ מְמוּל עֲרָפוֹ] וְלֹא יִבְדִּיל" (ויקרא פרק ה פסוק ח). ומאי "לֹא יִבְדִּיל"? אין צריך להבדיל. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, גבי בור דכתיב: "[וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוּ כִי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר] וְלֹא יִכְסְנוּ" (שמות פרק כא פסוק לג), ה"נ דאין צריך לכסות?! (זבחים דף סה עמוד ב - דף סו עמוד א).

הנתונים האלה יכולים להיות בסיס להשקפה חדשה על דקדוק לשון חז"ל והארמית
הבבלית.

ביבליוגרפיה

1. Bache C., *The Study of Aspect, Tense and Action*. 2nd revised edition. Frankfurt-am-Main: Peter Lang, 1997.
2. Bhat D.N.S., *The prominence of tense, aspect, and mood*. Amsterdam: John Benjamins, 1999.
3. Labanauskas K., "Der Obligativ I im Nenzischen". *Linguistica Uralica*, 1992, p. 36.
4. Abraham W., Kulikov L. I., *Tense-aspect, transitivity and causativity: essays in honour of Vladimir Nedjalkov*. John Benjamins Publishing Company, 1999.

אביב אמית

צרפתית ושפות הגירה בצרפת: דואליות של ניהול לשוני

מאז סוף המאה ה-19 ועד היום, משמשת צרפת יעד מועדף עבור מהגרים רבים המגיעים בעיקר מדרום אירופה, צפון אפריקה ואפריקה שמדרום לסהרה (Schnapper 1992). מימדי ההגירה באים היטב לידי ביטוי בסקר מקיף בשם *Trajectoires et origines* (2010) המראה כיצד לחמישית מתוך אוכלוסיית הצעירים בצרפת יש הורה מהגר.

באופן מסורתי, נתפשות שפות המהגרים כאיום על האחדות הלאומית בצרפת וככאלה המנוגדות אידיאולוגית למודל הרפובליקאי שבו יש מקום בלעדי לשפה הצרפתית כגורם מאחד. לפיכך, הרשויות בצרפת חשות עצמן מחויבות לטפח תהליך של אינטגרציה הנכפה "מלמעלה למטה" בעיקר באמצעות חינוך (Noiriel 2005). הדרישה מהמהגרים, במיוחד

מאלה העוברים תהליך התאזרחות, היא לעבור תהליך של שילוב חברתי ולשוני שאמור לעזור להם להשתלב בחברה תוך שימוש בלעדי בצרפתית.

מדיניות לשונית זו, שהייתה בתחילה נסתרת, הפכה בשנים האחרונות לגלויה יותר וקיבלה משנה תוקף באוקטובר האחרון יחד עם ההקשחה בדרישות השפה בעת תהליך ההתאזרחות (צו 1266-2011). רפורמה זו מחמירה למעשה את התנאים לקבלת אזרחות כפי שהיו נהוגים עד כה ודורשת שליטה בשפת הלאום. לצורך כך, יצרה ממשלת צרפת כותרת חדשה בשם "צרפתית שפת אינטגרציה" (Français langue d'intégration) והיא תחל לדרוש מאלה המבקשים להתאזרח אצלה רמת שפה B1 (לפי הסטנדרט האירופאי) המקבילה לשליטה בשפה זרה בסוף חינוך החובה (הבנת משפטים בשפה התקינה, יכולת להסתדר בצרפת ויכולת לתאר אירועים במונחים פשוטים). המועמדים לאזרחות יהיו חייבים להוכיח באמצעות תעודה שאכן הגיעו לרמה "המאפשרת להם לחיות בצורה נורמאלית במדינה ולהשתתף בשיחות פשוטות" (לשון הצו).

כנגד מדיניות הלשון הרשמית של השלטונות בצרפת, ניתן למצוא בשנים האחרונות הגירה בעלת מאפיינים ייחודיים, התנהגות חברתית שונה ובעיקר דפוס חדש של ניהול שפה "מלמטה למעלה" (Schneider & Kasper 2003). משפחות מהגרים רבות מאדירות כיום את שפות המוצא שלהן כסוג של "הון סימבולי" בעיקר בזכות אפשרויות התקשורת ששפות אלה מציעות במציאות של כלכלת שוק גלובאלי. במילים אחרות, המהגרים מרגישים שהם יכולים להרוויח מכך שישמרו על לשונותיהם בקרב הקבוצות החברתיות והתרבותיות אליהן הן שייכות.

הרצאה זו בוחנת את הדואליות בניהול הלשוני שנוצרה בשנים האחרונות: מדיניות לשון "מלמעלה למטה" הנכפה מצד הרשויות בצרפת אל מול הניהול הלשוני "מלמטה למעלה" שמעודד מהגרים להמשיך ולהשתמש בשפות המוצא שלהם ואף לראות בהן ערך מוסף. נבדוק האם מבחני שפה כתנאי לקבלת אזרחות הם אכן הדרך להשתלבותם של המהגרים בצרפת ומה יכולות להיות תוצאות הניהול הלשוני החדש בקרב משפחות מהגרים.

Institut national de la statistique et des études économiques (2010). *Trajectoires et Origines*. [online] Available via WWW in <http://teo.site.ined.fr>. Last consulted in November 29, 2011.

Noiriel, G. (2005). *État, nation et immigration, vers une histoire du pouvoir*, Paris: Gallimard.

Schnapper, D. (1992). *L'Europe des immigrés*, Paris: Bourin.

Schneider, J. & Kasper, B. (2003). "Mode de vie, choix de l'emplacement de l'habitation et déplacements quotidiens. L'approche fondée sur le mode de vie dans un contexte de déplacements quotidiens et de planification" in *RISS, thème des mobilités durables*, Unesco: éd. Erès.

אירנה בלנקי

פועלי המקום הסטטיים שבמשמעותם יש גילום הארגומנט: עיון תחבירי, סמנטי ומילוני בלשון התנאים

בספרות המחקר בסמנטיקה הגרטיבית (ליונס, 1968, לונגקר, 1976, צדקה, 1974, 1978, ואחרים) מקובל לחלק את פועלי המקום לשני סוגים עיקריים: פעלים סטטיים (כגון *גד, שכן, ישב, הציב*), כלומר פעלים המציינים הימצאות העצם במקום מסוים, ופעלים דינמיים, דהיינו פועלי התנועה (כגון *בא, ברח, הגיח, נכנס*), המסמנים מעבר ממקום אחד למשנהו.

מחקרנו מציג תיאור תחבירי, סמנטי, פרגמטי ומילוני מקיף של 94 פועלי המקום הסטטיים בלשון התנאים על משמעויותיהם השונות ועל דרכי הצרכתם המגוונות. מתוך כל הפעלים הללו רק 55 מצויים גם בלשון המקרא, ולגביהם נעשתה השוואה תחבירית, סמנטית ומילונית לרובד לשוני זה.

הרצאה זו תתמקד ב-21 פועלי המקום הסטטיים שבמשמעותם יש גילום הארגומנטים. פעלים אלה מוינו לשש קבוצות סמנטיות שונות: פועלי עבודת אדמה (כמו *זרע, זיבל*), פועלי זוהמה (כגון *לכלך, טינף*), פועלי צביעה (כמו *פיח, פיחם*), פועלי בניית מחיצה, תקרה ושימת מחסום (כמו *חסם, גדר*), פועלי מריחה וציפוי (*זפת וטח*) ופעלים שבמשמעותם כלול משטח (*רכב תשען*).

יצוין כי תופעת הגילום היא תופעה סמנטית, דהיינו אינפורמציה המגולמת במשמעות הפועל כאשר המשתמש בפועל צופה אותה מראש (רובינשטיין, תשמ"ב, תשל"ט; בורוכובסקי, 1988, תשנ"ה, 2001).

הממצאים העיקריים:

1. הן בלשון התנאים והן בלשון המקרא תופעת גילום הארגומנט ביחסת המושפע משפיעה על היערכותו התחבירית של הפועל בתוך המשפט, והיא מביאה להתמשאות המקום במקרים רבים. ההתניה למימוש לשוני של הארגומנט המגולם במשמעות הפועל היא סמנטית: הארגומנט ביחסת המושפע מתממש במשפט כמושא לצורכי הספציפיקציה כאשר יש לו חשיבות במסר ההלכתי או האחר המועבר.
2. לרוב, הדגמים התחביריים המקראיים משמשים במלואם או בחלקם גם בלשון התנאים, ואף במקרים שבהם מתווספים בה הדגמים החדשים, הדגמים התחביריים הנפוצים ביותר הם בעיקר שנותרו מהמקרא. נראה שעובדה זו מאשרת את אחדותה התחבירית של העברית לתקופותיה בתחום הפועל לצד התפתחותה הטבעית.
3. נמצא כי הן בלשון התנאים והן בלשון המקרא ההתניות לבחירה במילת היחס המרחבית הן סמנטיות, תחביריות-פורמליות, סגנוניות ולקסיקליות.
4. המשמעויות המופשטות רווחות מאוד בלשון המקרא, מה שמעיד על אופייה הספרותי של הלשון הקלאסית הכתובה, העשירה, בין היתר, בשימושים פיגורטיביים. בניגוד לכך, בלשון התנאים שימושים כאלה מצויים בתפוצה די מועטה, דבר המאפיין את לשון ההלכה הקונקרטי ואת שפת הדיבור.

ביבליוגרפיה

- בורוכובסקי, אסתר. הפועל: תחביר, משמעות ושימוש - עיון בעברית בת-זמננו, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2001.
- בלנקי, אירנה. פועלי המקום הסטטיים ודרכי הצרכתם בלשון התנאים – עיון תחבירי, סמנטי
- ופרגמטי, עבודת דוקטור באוניברסיטת תל-אביב, 2010.
- צדקה, יצחק. תחביר המשפט לאור תיאוריות חדשות, אקדמון, ירושלים, 1978.

מנחה דיון

בהשתתפות רינה בן שחר, רונית גדיש, חיים כהן ורחל רוזנר

רב-שיח: הנורמה הדקדוקית במאה ה-21

לפני מאה שנה, התקיים דיון בוועד הלשון על מקורות הפסיקה הנורמטיבית, והוחלט שדקדוק העברית החדשה יושתת על המקרא ("הדקדוק התנ"כי והדקדוק המשני", זכרונות ועד הלשון, מחברות א', ב', ג', תרע"ב-תרע"ג, המחברת השנייה). הימים היו ימי טרום מלחמת העולם הראשונה, בארץ שלטו התורכים, והצהרת בלפור עדיין לא באה לעולם.

שנים רבות חלפו מאז, קיומה של מדינת ישראל היה לעובדה מוגמרת, והעברית הייתה ללשון חובקת כול, חיה, טבעית, שרוב דובריה בארץ הם דוברים ילידיים. מעשה הפסיקה הדקדוקי התרחב והתעשר, וגם מקורות עבריים אחרים נשקלים במכלול שיקולי הדקדוק. ועם זה דיון עקרוני מקיף על מקומו של המקרא היום בפסיקה הנורמטיבית ועל זכותה של הלשון העברית הנורמטיבית להתפתח ככל שפה חיה גם מבלי להישען על הצדקות בדמות עדויות מקריות בטקסטים עתיקים, עדיין לא נערך.

דיונים רבים על הנורמטיביות והכוונת הלשון נערכו בכינוסים שונים, וגם פרסומים רבים עסקו בנושא (ר' להלן). ברבים מן הדיונים מתנהל דיון סוער בין המידיינים על עצם הצורך בהכוונת הלשון, ובאחרים מוסברת הגישה הננקטת באקדמיה להסדרת הדקדוק ולקביעת המינוח.

ברב-שיח המוצע נעמוד על היבטים שונים הנוגעים לגיבוש הדקדוק הנורמטיבי באקדמיה ללשון, ובאופן שבו הוא מונחל לדור הצעיר בבתי הספר. נדון בכמה שאלות יסוד:

לאנשי הדקדוק

1. מה מקום הכוונת הלשון וקביעת הנורמה הדקדוקית בסדר יומה של האקדמיה ללשון?
2. המסורת הנורמטיבית נותנת עדיפות למקרא על פני מקורות עבריים אחרים המאוחרים לו (כהחלטה אידאולוגית בת 100 שנים). בשדה הפונולוגיה אמנם נרשמת כיום פתיחות למקורות מאוחרים יותר, אבל במידה פחותה בהרבה. האם גם היום יש לכך הצדקה?
3. האם הגישה הפילולוגית המתבססת על טקסטים בני 3000 שנה מתאימה להכוונת לשון חיה ודינמית במאה ה-21?
4. מי צריך לכוון את הדקדוק – האם רק מדקדקים?

5. איך ממשיכים מכאן? (מפסיקים להתערב? כותבים ספר דקדוק? נורמה מופתית ונורמה בינונית? תקנות שעה לרשויות המבצעות בלבד?)

למשרד החינוך

1. על תכנית הלימודים היום, התמעטות החלק הדקדוקי, וכריכתו בפרקי ההבעה וההבנה
2. איך נשמר הקשר עם האקדמיה?
3. כיצד מתמודדים עם נורמה קפדנית, יחסית, שאינה מתחדשת מדי? מה המחיר לכך שלא מוגדרים פריטים ספציפיים שצריכים לעמוד במרכז העשייה הנורמטיבית?

המידיינים

ברב-שיח ישתתפו אנשי לשון, חוקרים ואנשי חינוך, ובהם ד"ר חיים כהן (אוניברסיטת תל אביב והאקדמיה ללשון), פרופ' רינה בן-שחר, הגב' רונית גדיש (המזכירות המדעית).
מנחה ומשתתפת: ד"ר עינת גונן.

[רשימה סופית של המידיינים תגובש בקרוב.]

מקורות

גבריאל בירנבאום, "מקומה של הכוונת לשון בימינו", ספר רפאל ניר, ירושלים תש"ס, 358-350.

משה בר-אשר, "על העקרונות בקביעת הנורמה בדקדוק בוועד הלשון ובאקדמיה ללשון", לשוננו נד (תש"ן), 127-150.

משה בר-אשר, "תפקידיה ופעולותיה של האקדמיה ללשון העברית בהכוונת התפתחותה של הלשון העברית", מחקרים במקרא ובחינוך מוגשים לפרופ' משה ארנד, ירושלים תשנ"ו, 214-222.

משה גוטשטיין ועלי איתן, "היסודות לתיקוני הלשון", לשוננו לעם ג/ד (תשי"ב), 3-10.

דוד טנא, "שלוש הערות על הכוונת לשון בימינו", הלשון העברית בהתפתחותה ובהתחדשותה, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, תשנ"ו, 212-244.

אוון-גרי כהן וליאור לקס

יצא ב-שן (-tion) ו-אין: מילים עבריות עם מוספיות באנגלית

המחקר בוחן מקרים של מורפולוגיה שאולה, דהיינו מילים עבריות אשר מתווספים אליהן צורנים זרים. נתמקד במוספיות מאנגלית, למשל *ביחדנס*, *קה-חשיבה*, *מגניביישן* ועוד, אשר הימצאותן נובעת מהמגע בין השפות ומהשפעת האנגלית על העברית (ראה למשל, רביד 1992, שורצולד 1998). בהינתן מספר עצום של מוספיות באנגלית, נשאלת השאלה מדוע דוברי עברית משתמשים במוספיות מסוימות ולא באחרות. טענתנו היא כי הבחירה נובעת משילובם של אילוצים צורניים, גורמים סוציו-בלשניים וגורם השכיחות. כמו כן, קיימת הבחנה מובהקת בין גזירה לנטייה בכל הקשור לשאילת מוספיות.

מבחינת צורנית, קיימת הימנעות מסופיות המסתיימות בצרור עיצורים (*-ence, -ment*). יתר על כן, כ-69% משמות העצם בעברית מסתיימים בעיצור (Bolzky & Becker 2006). סופיות המתחילות בתנועה מקבלות עדיפות על מנת למנוע היווצרות צרורות עיצורים בלתי רצויים בשפה.

מבחינה סוציו-בלשנית, מוספיות שאולות מאנגלית מצויות לרוב במשלבים נמוכים יחסית. דוברי עברית משתמשים בסופיות אלה על מנת להעניק למילים העבריות מימד של זרות. קיומם של דיפתונגים בעברית הוא נדיר באופן יחסי, ולכן לסופית *-ation* צליל זר יותר. הצטרפותה למילים עבריות אינה משנה את משמעותן כלל, למשל *מגניב* (1) ו*מגניביישן* (2), *סבבה* ו*סבביישן*. נראה כי אין לסופית זו תפקיד סמנטי וכי השימוש בה מונע על ידי צורך חברתי.

(1) איזה **מגניב** היה לנו היום (<http://sf.tapuz.co.il/shirshur-470-16480619.htm>)

(2) איזה **מגניביישן** היה בבוקר היום (<http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-2419->)
(280-339,00.html)

קיימת קורלציה בין שכיחותן של המוספיות באנגלית, לבין השימוש בהן בעברית. דוברי עברית נוטים להשתמש במוספיות השכיחות יותר. כך למשל, הסופית *-tion* נפוצה באנגלית פי 8.5 מהסופית *-ness* (<http://corpus.byu.edu/coca/>). בהתאם לכך, בנתונים שברשותנו פי 5 מילים עבריות עם הסופית *-tion* ממילים עם הסופית *-ness*, למשל *לבדנס*. הסופית *-al* (*arrival*) כלל אינה בשימוש בעברית, אף על פי שמבחינה צורנית היא

מתאימה יותר, שכן היא מתחילה בתנועה. הסיבה לכך היא גם כן שכיחותה הנמוכה באנגלית.

קיימת הבחנה בין מוספיות גזירה ונטייה במורפולוגיה שאולה. מוספיות גזירה נשאלות כמוספיות נפרדות השומרות על תפקידן הסמנטי המקורי. קיימות דוגמאות עם התחילית *re-*, המציינת פעולה חוזרת (למשל, *רה-תכנון*), וכן עם המוספית *-less*, המציינת חוסר כלשהו, למשל, *זונלס*, ללא בן/בת זוג. לעומת זאת, מוספיות נטייה אינן נשאלות כמוספיות נפרדות, אלא כחלק ממילה שלמה באנגלית. צורן הרבים *-s*, למשל, אינו מתווסף למילים עבריות. גם כאשר מוספיות נטייה באנגלית מופיעות בעברית כחלק ממילים שאולות, הן חסרות עצמאות סמנטית או מורפולוגית. כתוצאה מכך, דוברי עבריים רואים בהן חלק אינטגרלי מהמילה השאולה. המילה *צ'יפס* (*chips*), למשל, חדרה לעברית יחד עם צורן הרבים, ולמרות זאת היא נתפסת כמילה אחת ביחיד (צ'יפס אחד) ומתווסף אליה צורן הרבים העברי *-ים* (צ'יפסים, וכך גם *אסקימוסים*, *ג'ינסים* ועוד). ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם מחקרים משפות אחרות המראים כי למוספיות נטייה סיכוי נמוך יותר להוות חלק ממורפולוגיה שאולה.

עיון במקרים של שאילת מוספיות מאנגלית מראה כי מורפולוגיה שאולה מבוססת על קריטריונים עקביים, שכן הבחירה במוספית זו ולא באחרת אינה מקרית. האפשרות של שימוש במוספית מאנגלית מוכתבת הן על ידי ההבחנה בין גזירה לנטייה, והן על ידי שילובם של אותם גורמים שנדונו לעיל.

ביבליוגרפיה

רביד, ד. 1992. קליטת מילים זרות במערכת השם ובמערכת הפועל. בתוך מ. מוצ'ניק (עורכת) *השפעות זרות על המילון של העברית בת זמננו*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 11-20.

שורצולד, א.ר. 1998. משקל ההשפעה הזרה בעברית. *עם וספר* י', 42-55.

Bolozky, S. and M. Becker. 2006. *Living Lexicon of Hebrew Nouns*. Ms., University of Massachusetts Amherst. <http://becker.phonologist.org/LLHN>

הוראות אספקטואליות של בניין נפעל - בין עיון סינכרוני לעיון דיאכרוני

חוקרים רבים כבר דנו בייחודו הסמנטי של בניין נפעל. חיים בלנק הקדיש דיון מיוחד לבניין נפעל בהוראה אינכואטיבית לעומת בניין קל בהוראת מצב, כגון שכב/נשכב, זכר/נזכר, עמד/נעמד, וטען שהשפעת לשונות אירופה, בייחוד היידיש ובמידה מסוימת הגרמנית והלשונות הסלאויות, עיצבה את הניגוד הזה בעברית החדשה. הן בגרמנית הן ברוסית והן בפולנית הבחינו כמה אסכולות של חוקרים בין קטגוריית האספקט גרדא (פרפקט לעומת אימפרפקט) ובין Aktionsart, אופן פעולה, כגון נקודת התחלה, הישנות, חד-פעמיות ואף קטגוריות לא שגרתיות לכאורה בתחום הדקדוק, כגון ריכוך (attenuative) ועוד; את מרבית ההוראות האלה מסמנות התחיליות.

ריבוי פועלי נפעל במשמעות אינכואטיבית מעלה את שאלת ההעדפה של הדוברים כשגם הפועל בבניין קל וגם הפועל בבניין נפעל מציינים שינוי או נקודת התחלה של מצב, כגון קפא/נקפא, פקע/נפקע. האומנם יבחרו בנפעל ובאילו נסיבות? במקרים רבים שני הפעלים עתיקים, ומקורות הספרות משקפים מעין "תחרות" ביניהם, כגון אבד/נאבד בדפוסית התלמוד לעומת כתבי היד.

עיון בכתבי המשכילים בני המאה התשע עשרה מעניין בייחוד לדיון הזה בשל הציפייה להשפעה רבה של לשונות הדיבור ולשונות התרבות של הסופרים. בספרי ההשכלה העוסקים ברפואה, לדוגמה, שכיח הפועל נְחַלָּה במשמעות חָלָה. יש הקבלות מעניינות בין צורות נפעל אינכואטיביות בספרות מתקופות שונות ובין צורות שיוצרים ילדים דוברי עברית בת זמננו, לדוגמה נְשַׁבֵּעַ ונְעַבֵּר.

בספרות העברית החדשה מצויות גם צורות נפעל מיוחדות שאפשר לפרש במונחי Aktionsart, אבל לא בהכרח אינכואטיב. בפועל נְרַעַד, לדוגמה, הנפעל עשוי לציין חד-פעמיות (semelfactivity), כגון "נרעדתי ויצאתי לראות מי דופק" (י"ח ברנר, עוולה). גם בפועל נְטָעָה במשפט "לא נטעיתי לפרש מחוות שונות שלו כגילויים אפשריים של אהבה" (ג' הראבן, שאהבה נפשי) הנפעל עשוי לציין חד-פעמיות, אבל אפשר שהוא נועד לציין ריכוך (attenuative).

ביבליוגרפיה:

H. Blank, Some Yiddish Influences in Israeli Hebrew, in U. Weinreich

(ed.) *The Field of Yiddish*, 1965, pp 185 – 201.

ל' לקס, על התגוונות מורפולוגית במערכת הפועל, בתוך ר' בן-שחר, ג' טורי, נ' בן-ארי (עורכים), *העברית שפה חיה*, כרך ה', תל אביב 2010.

נורית דקל

התאם מין-מספר בעברית הישראלית המדוברת

בהרצאה יוצגו חוקי ההתאם בעברית הישראלית המדוברת. החוקים מבוססים על ניתוח של קורפוס, שכלל שיחות ספונטניות של דוברים ילידיים. לצורך הבנת חוקי ההתאם נותחו יחידות דיבור פועליות ויחידות דיבור שמניות ואדוורביאליות. כל הדוגמות בהמשך הן דוגמות אמיתיות שלקוחות מן הקורפוס.

בניגוד למוצג בספרי הדקדוק (גלינרט 192-185:2004, קופין ובולוצקי 13-15:2005), לא תמיד קיים בעברית הישראלית המדוברת התאם מלא של מין ומספר בין חלקי דיבר ובין חלקים תחביריים. דוגמות כאלה של חוסר התאם ושל התאם חלקי מוצגות אצל בורוכובסקי בר-אבא (2010: 94-95, 226-227). להתאם מלא או חלקי וכן לחוסר התאם יש חוקים ברורים וקבועים בשפה המדוברת, וניתן לחלק את חוקי ההתאם לשתי קבוצות עיקריות, הפועלות בעקביות כמעט מלאה גם במערכת הפועל וגם במערכת השם. העקביות הזאת נשמרת גם במקרים של צירופים של מספר איברים / חלקי דיבר / חלקים תחביריים. הקבוצות הן:

1. התאם מלא או חלקי של חלק דיבר / חלק תחבירי לאיבר קודם

2. (חוסר) התאם של חלק דיבר / חלק תחבירי לאיבר עוקב

לפי ממצאי, התאם מלא או חלקי פועל על איבר קודם, אך לא פועל על איבר עוקב; כלומר, איבר יתאים בדרך-כלל (במין ו) במספר לאיבר הקודם לו, אך לא לאיבר המופיע אחריו. במקרה של איבר עוקב, האיבר הראשון יופיע בצורה הלא-מסומנת שלו, שהיא בדרך כלל צורת זכר יחיד. דוגמות:

<u>חוסר התאם לאיבר עוקב:</u>	<u>התאם מלא לאיבר קודם:</u>	
שלא ייפול לך המפתחות ↑	הכוסות נשברו ↑	<u>מערכת הפועל:</u>
כתוב שם כמה דברים ↑	ילדות קטנות ↑	<u>מערכת השם:</u>

במקרה של שימוש במערכת המספרים הצורה הלא-מסומנת מקבילה לצורת נקבה יחידה מן העברית הנורמטיבית, ולא לצורת זכר יחיד. בשימוש בספרה "1", יש התאם מלא בין המספר לשם שהוא מתאר, כי המספר "1" מופיע אחרי השם שהוא מתאר (למשל: **ילד אחד** ~ **ילדה אחת**); שאר המספרים מופיעים לפני השם שאותו הם מתארים, ולכן מופיעים בצורת הנקבה היחידה שלהם.

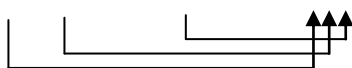
קיימת כיום נטייה לוותר על האבחנה במין בצורות הרבים, ולכן ההתאם לאיבר קודם יכול להיות גם חלקי. זה קורה רק במקרים שבהם האיבר הראשון הוא נקבה רבות, ואז האיבר שאחריו יכול להתאים לו באופן מלא או חלקי; ההתאמה החלקית תהיה תמיד במספר, אבל לא במין. דוגמות:

מערכת הפועל:

מערכת השם:

הבנות שלי יופיעו שם; הם ישירו שיר אחד

כוסות יפיו

מופעים של התאם (מלא או חלקי) לאיבר עוקב נצפו בקורפוס אך ורק בקרב אנשים משכילים, אורייניים, אשר למדו את החוקים הללו במסגרת כלשהי, וגם בקרב אנשים אלה, לא כולם הקפידו על ההתאם כל הזמן ובכל המקרים.

ביבליוגרפיה:

בורוכובסקי בר-אבא. 2010. *העברית המדוברת: פרקים במחקרה, בתחבירה ובדרכי הבעתה*. ירושלים: מוסד ביאליק.

גלינרט 2004 . *The Grammar of Modern Hebrew*. 2004 Glinert, L. Cambridge: Cambridge University Press.

קופין ובולוצקי וCoffin-Amir, E. and S. Bolozky. 2005. *A Reference Grammar of Modern Hebrew*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005

מרב טובול-כהנא

השאלות בשיח המשנאי

המעייין עיון קל במשנה מגלה שהיא משופעת בשאלות. על פי צורת השאלה ועל פי המידע שהשאלה מבקשת להשיג חילק סגל את השאלות שבמשנה לשני סוגים: 1. שאלות הן-לאו: המבקשות להתיר ספק בנוגע לעובדה הידועה לשואל. התשובות לשאלות מסוג זה הן רק או הן או לאו; 2. שאלות הפרטים: שאלות הפותחות במילות שאלה, והמבקשות להשלים את ידיעת העניין על ידי תוספת של פרט שאינו ידוע לשואל. התשובות לשאלות אלו יכולות להיות באופנים מרובים בלי שום הגבלה.

המחקר הנוכחי מבוסס (לעת עתה) על סדר אחד במשנה, סדר נשים, והשאלות שבשיח ממוינות בו לפי סוגן, לפי אופיין, לפי תפקידן בשיח ומתוך השוואה למצוי בלשון המקרא. בסדר נשים נמצאו 93 יחידות שיח של שאלות, הכוללות למעלה מ-100 שאלות. בהרצאה אתאר בעיקר את השאלות מסוג שאלות הפרטים.

מכיוון שהמשנה בעיקרה היא לשון חוק, רוב השאלות שבמשנה הן שאלות 'אמתיות', דהיינו שאלות המבקשות להשלים מידע חסר. רק מעט שאלות הן שאלות 'מדומות', ריטוריות, שהתשובה עליהן ברורה (ולכן לרוב אינה מופיעה), ושאלות אלו מופיעות בד"כ במסגרת דיאלוג בין חכמים. השינוי הבולט והמרכזי בשאלות שבמשנה לעומת השאלות שבמקרא הוא מי עומד מאחוריהן, כלומר מיהו השואל, והדבר משליך על מטרת שיבוץ השאלה בשיח. בעוד שבמקרא רוב השאלות נשאלות על ידי דובר ספציפי (אדם או אל) והן מופנות לנמען מוגדר (יחיד או רבים), הרי שרוב השאלות במשנה, הן שאלות שאין מאחוריהן מוען ונמען הקשורים לשיח הספציפי. הידע ההלכתי המוצג במשנה נערך במכוון

באופן של שאלות ותשובות. רוב השאלות באות לספק מידע חסר, אך מבחינת השימוש בשאלה הרי שהוא רטורי וסגנוני. הבחירה בסגנון של שאלות ותשובות היא כלי שמטרתו להקל על הזכירה ולמקדה בפרטים חשובים, שכן מדובר בתורה שבעל פה. מבחינה זו השימוש בטכניקת השאלות והתשובות מצטרף לרטוריקות אחרות המצויות במשנה שמטרתן דומה.

רוב שאלות ה'פרטים' (שאינן באות בדיאלוג) בנויות באופן הזה: המשנה מציגה נושא הלכתי מסוים והשאלה (ובעיקר התשובה לשאלה) מבררת משהו ביחס לאותה הלכה, כלומר השאלה מטרימה מידע הלכתי חיוני להבנת הנושא. לעתים השאלה מבררת את האופן שבוי יכולה להתרחש הסיטואציה ההלכתית שתוארה (בד"כ שאלת 'כיצד'); לעתים השאלה מגדירה את המושג ההלכתי שעליו נסובה ההלכה, או מושג צדדי יותר שנזכר בהלכה שתוארה ('כיצד', 'איזהו'); יש שהשאלה מתחמת את הידע ההלכתי הקודם לזמן או לעניין ספציפי ('אימתי', 'במה דברים אמורים').

כמה פעמים נמצא שהשאלה פותחת בעצמה נושא, המתייחס באופן עקיף יחסית לידיע ההלכתי הקודם. רוב השאלות מסוג זה הן שאלות השוואה בין תחומים ('מה בין גט למיתה').

מבחינת מבנה השאלה קיימים שלושה מבנים עיקריים: 1. שימוש במילת שאלה בלבד (אימתי, כיצד). שימוש זה קיים בדרך כלל כאשר הידיע ההלכתי שנמסר קודם קצר; 2. מילת שאלה + צירוף פועלי; 3. מילת שאלה + צירוף שמני.

ביבליוגרפיה:

W.F.H Gesenius, Hebrew Grammar, ed. E. Kautzsch, trans. A.E. Cowley, Oxford 1910

מ"צ סגל, דקדוק לשון המשנה, ת"א תרצ"ו

ר' בורשטיין, דרכי השאלה והתשובה בעברית הכתובה בת-ימינו, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשנ"ט

דפנה יצחקי

'רשמית', 'משנית' או 'מיוחדת'? תכנון מדיניות לגבי מעמדה של השפה הערבית בישראל

בשנתיים האחרונות חוזרות ועולות הצעות חוק שבהן דרישה לשינוי מעמדה הרשמי של השפה הערבית בישראל. לעיתים לטובת 'שפה משנית' (פ/18/1088 מאי 2009), לעיתים לשפה בעלת 'מעמד מיוחד' (פ/18/3541 אוג' 2011) או כשפה אשר דובריה זכאים ל"תשומת לב מיוחדת" (פ/18/1259 יונ' 2009).

מעמד רשמי של שפה הינו חלק מתכנון לשוני המכונה 'תכנון מעמד' 'Status Planning' (Cooper, 1989). במסגרת פעולות אלו נכללת גם ההסדרה לגבי שימוש בשפות בסיטואציות שונות בשירותים הניתנים על-ידי הרשויות ומשרדים ממשלתיים, כגון בבתי המשפט, במערכת הבריאות, באמצעי התקשורת הציבוריים ועוד. תכנון זה נבדל מתכנון 'רכישה' המסדיר את המדיניות ביחס להוראתן ורכישתן של השפות השונות ותכנון 'קורפוס' (corpus) המתייחס לצורתן של השפות, על אף שבמקרים רבים, לרבות המקרה של ערבית בישראל, ישנן חפיפות מסוימות בין שלושת סוגי התכנון הלשוני.

אחת הסיבות המרכזיות לעלייתן החוזרות ונשנות של הצעות לשינוי מדיניות לגבי מעמדה של ערבית הוא הפער הגדול בין מעמדה הפורמלי כשפה רשמית לצידה של העברית ומעמדה בפועל כשפת מיעוט אשר השימוש בה מוגבל לזירות ציבוריות מצומצמות (Yitzhaki, 2011). מרחק בין מעמדה הפורמלי של שפה ובין מעמדה בפועל הינה תופעה שכיחה במדינות העולם אשר הוסברה במונחים שונים כגון חוסר תמיכה של הקהילה הלשונית, פער ב'תרבות לשונית' או אג'נדות ואינטרסים של מקבלי החלטות וקובעי מדיניות (Shohamy, 2006).

בהרצאה אסקור הצעות מהשנתיים האחרונות, בליווי הדיונים שהתקיימו על כך במליאות הכנסת ובוועדות הרלוונטיות וכן הפרשנויות שניתנו בתקשורת במטרה להשיב על השאלות הבאות:

- מהו התוכן המעשי שמציעות ההצעות (לדוגמא בהתייחס לשילוט ציבורי, למערכת החינוך וכדומה)
 - באיזה אופן שונות ההצעות מהמציאות הקיימת כיום בפועל?
 - מהם האינטרסים אותן ממלאות ההצעות – הן הפרקטיים והן הסימבוליים, הן עבור קבוצת הרוב והן עבור קבוצת המיעוט?
- לבסוף, ארצה להציע כי על אף המשמעויות החשובות של מעמד רשמי, שינוי באופן שיהיה מעוגן בתוכן אמיתי ומיושם באופן אפקטיבי אינו פועל בהכרח לרעת קבוצת המיעוט.

- Cooper, R.L (1989). *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shohamy, E. (2006), *Language Policy: hidden agendas and new approaches*. London/New York: Routledge.
- Yitzhaki, D. (2011). Attitudes to Arabic Language Policies in Israel - Evidence from a Survey
Study Language Problems and Language Planning 35:2, 95-116.

חיים נוי וקרן מידר

'מה, כבר נגמר?': היבטים דיסקורסיביים של סמן השיח 'מה' בעברית דבורה ובמדיה חדשה

קבוצת המילים המכונה "סמני שיח" הנה קבוצה של מילים אשר תפקידן ומשמעותן הראשונות שונות, והן ממלאות תפקיד חשוב בניהול האינטראקציה שבמסגרתה הן נאמרות. בשנים האחרונות נעשה חקר סמני שיח לתחום פורה ומרכזי בחקר השיח, וזאת משום שלקבוצת מילים אלה תפקיד מפתח מטה-לשוני בארגון האינטראקציה – בין פנים-אל-פנים ובין מתווכת. הטענה העומדת מאחורי חקר סמני השיח הנה כי ניהול שיחה ואינטראקציה לשונית הנן דבר מורכב, וכל העת יש צורך במתן סימנים הדדיים, המתייחסים לאקט התקשורתי עצמו (סימנים מטה-לשוניים), והמסייעים בניהול התקין והבהיר. באופן ספציפי יותר, סמני שיח שנחקרו עד כה מסייעים למשתתפים באינטראקציה בהבנת המסגרת האינטראקציונית (במובן הגופמנאי, היינו "על מה מדובר"), בהבנת המבנה של האינטראקציה וסימון סיום והתחלה של תורים (מתי דובר אחד מסיים ומתי אחר מתחיל), ובחידוד כוונות הדוברים (Maschler, 2009; Schiffrin, 1987). עבודותיה של יעל משלר על מילים המשמשות סמני שיח בעברית, ביניהן נו, טוב וכאילו, משמשת לנו כנקודת מוצא מחקרית, כמו גם עבודות חשובות נוספות אשר בחנו תפקוד והיקרויות של סמני שיח אחרים (למשל מחקרה של זיו [תשס"א] על "פשוט", ושל יציב ולבנת על "אז").

במחקר הנוכחי אנו בוחנים סמן שיח מרתק שטרם נחקר – מה, תוך בחינת היקרויותיו הן בשיח דבור והן במדיה חדשה: צ'טים ופורמים (תקשורת מתווכת). הקורפוס המשמש אותנו כולל 75 היקרויות של המילה "מה" בתפקדה כסמן שיח. חצי מההיקרויות לקוחות מפורמים ובלוגים מקוונים וחצי משידורי רדיו וטלוויזיה. ראשית, ברצוננו לבחון את תפקידו השיחתיים של סמן שיח זה – הן כשלעצמו והן בהשוואה לתפקידיהם של

סמני שיח אחרים בעברית (לעיל). חלק מהייחודיות של סמן שיח זה (מה), והענין הרב שאנו מוצאים במחקרו, היא העובדה שמקורו במילת שאלה: מה? (שעדין מתפקדת כמובן גם כמילת שאלה). מעבר זה ממילת שאלה לסמן שיח הוא מרתק, והוא מאפשר טווח משמעותות ותפקידים מטא-לשוניים שאינם מוכרים בתפקודם של סמני שיח אחרים.

שנית, נבחן את תפקידיו של סמן שיח זה בהופעותיו בשיח אלקטרוני מתווך וכתוב, וזאת לצד סמני נוספים. למרות שבפורמים ובבלוגים אכן מדובר בשיח כתוב (טקסט), הרי שהמאפיינים האינטראקציוניים של מדיה חדשה זו מקנים לטקסטים המועברים בה נופך דיבורי. לאור זאת, נטען כי סמני שיח בכלל ממלאים תפקיד בהקניית מעמד "דיבורי" ויומיומי לשיח הכתוב, ונראה כיצד "מה" משמשת גם בתפקיד זה.

ביבליוגרפיה

זיו, יעל. (תשס"א). זה בכלל לא 'פשוט': סמני שיח בעברית מדוברת. *בלשנות עברית*, 48, 17-29.

Maschler, Y. (2009). *Metalanguage in interaction: Hebrew discourse markers*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.

Schiffrin, D. (1987). *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.

ישי נוימן

גורם הכתיב בגזירה תלת-עיצורית מבסיסים דו-עיצוריים

לפי התיאוריה הרווחת, בתצורות איש ← איש, תיק ← תיק, איך ← איך, חוט ← חוט, הון ← הון מתגלים "שורשים" תלת-פונמיים בעלי הפונמות המופשטות /v-/ ו-/y/ המצויות ברמת העומק המורפולוגית אשר ברמת השטח מתממשות (1) כאפס או כתנועה הלא-נמוכה המקבילה בשמות הדו-עיצוריים ו-(2) כעיצור בצורות התלת-עיצוריות (רביד 1990: 302-303). עוד לפי תפישה זו, העובדה שדרך ההרחבה הנדונה מוגבלת לשמות דו-עיצוריים שתנועתם המצעית נכתבת באותיות <ו> ו-<ו> מצביעה על נטיית הכתיב לשקף את

הרמה המורפופונולוגית המופשטת של השפה. בכך, לפי ראייה זו, תציע העברית מקרה פרטי להשקפה הכללית שמציעים חומסקי והאלי (1968: 49).

ואולם, על פי ברמן (2003), הנחת פונמות מופשטות מתאימה אמנם למצאי אוצר המילים הקיים בעברית, אולם אין היא מאוששת לאור ממצאי מבחני פוריות. מהו אם כן מקורן של הצורות המורחבות הרבות שהרחבתן נעשתה בהכנסת הפונמות /v/-ו /y/? על כך רומז אורנן (תשס"ג, עמ' 111) בדיונו בהרחבת שמות חד-הברתיים: "דרך זו נפוצה במיוחד כאשר השם הנסחט הכתוב מכיל את האותיות ו' או י', כגון...".

טענתנו היא כי מקור הפונמות /v/-ו /y/ במילים אלה הוא כתיב האותיות וי"ו ויר"ד. תצורת מילים זו מחברת את העברית בת זמננו עם העברית הקלאסית דרך הכתיב, וכך, גם אם הדקדוק הפנימי שונה, התוצאות דומות. בניגוד לדעה הרווחת בבלשנות שלפיה הכתיב "מייצג" את השפה, כאן השפה מסתמכת על הכתיב ליצירת מורפמות חדשות. זה מקרה פרטי של טענה כללית יותר להשפעת הכתיבה על השפה.

רשימת מקורות

BERMAN, Ruth (2003). "Children's Lexical Innovations", Joseph SHIMRON (ed.), *Language Processing and Acquisition in Languages of Semitic, Root-Based, Morphology*, Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, pp. 243-291.

CHOMSKY, Noam & HALLE, Moris (1968). *The Sound Pattern of English*, New York: Harper & Row.

NEUMAN, Yishai (2009). *L'influence de l'écriture sur la langue*. PhD. Paris: Université de la Sorbonne Nouvelle.

RAVID, Dorit (1990). "Internal Structure Constraints on New Word Formation Devices in Modern Hebrew", *Folia Linguistica* 24, pp. 289-347.

אורנן, עוזי. תשס"ג. המילה האחרונה: מנגנון התצורה של המילה העברית, הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה.

דורית רביד

מבני הכוללים בתחביר הרטורי של טקסטים עבריים: ניתוח פסיכולינגוויסטי

המשפט הפשוט בעל החלקים הכוללים מוכר היטב לכל חוקרי העברית ושוחריה, ואולם מבנה זה מוכר פחות בשפות אחרות, וכמעט שלא נדון בבלשנות הכללית. ההרצאה תציג תוצאות ראשונות של מחקר פסיכולינגוויסטי חדש שמטרתו לאפיין את תפוצתם ותפקידיהם של מבני הכוללים בתחביר הרטורי של טקסטים שנכתבו בידי דוברי עברית מנוסים (אך לא מומחים) תחת המטריה התיאורטית של Construction Grammar (Goldberg, 2003). למטרת המחקר שלנו הגדרנו מחדש את המבנה הכולל (conjunct construction)

הגדרה רחבה יותר מזו המקורית: מבנה כולל מחייב יחידת עוגן שאליה נסמכות שתי יחידות תחביריות מקבילות, שעשויות להיות מילים, צירופים או פסוקיות שלמות. ההגדה של פסח, למשל, רוויה במבנים כמו וְיִוְצִיאֵנוּ ה' אֶלְהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה, שבהם שני צירופי היחס המקבילים בתפקידם האדוורביאלי בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה מחוברים ליחידת העוגן הפעלית וְיִוְצִיאֵנוּ. אך למטרתנו, גם מבנים כמו התעכבתי משום שהיה גשם, היה לי קר ולא הייתה לי מטריה נכללים בהגדרה של c-construction, מאחר שהעוגן משום ש מתקשר לשלוש פסוקיות מקבילות בתפקידיהן. דוגמא נוספת למבנה כולל מעניין הוא בעקבות בעיה זו נותק הקשר בינינו וחודש כחודש לאחר שאבי נפטר. בדוגמא זו העוגן הוא נושא המשפט הקשר בינינו, ושני מבני הכוללים נותק וחודש (הנשואים) נמצאים משני צדדיו. הייחוד שבמבנה הכוללים הוא שמחד גיסא הוא מבנה איחוי פרטאקטי, ומאידך גיסא הוא אינו ליניארי, שכן המבנים הכוללים מתקשרים לעוגן אחד. לכן ברור שיש לו תפקיד בהתגבשות התחביר המורכב בקרב דוברי העברית וכותביה.

עבודתנו נעשית במסגרת פסיכולינגוויסטית התפתחותית המתעניינת בדרך שבה הידע התחבירי מתגבש ומתפתח בשנות בית הספר (הנקראות גם "תקופת התפתחות השפה המאוחרת"). ממחקרינו עולה, כי לא נוכל להפיק תחביר מורכב של ממש בניסויים מובנים, שכן רק הקשר שיח מאפשר לכותבים להפיק מבנים תחביריים מורכבים ומגוונים (Berman & Ravid, 2008; Ravid & Berman, 2010). לכן נעשה ניתוח מבני הכוללים בבסיס נתונים של טקסטים עבריים בשתי סוגות (נרטיבי ועיוני), שנכתבו בידי דוברים ילידיים שאינם מומחים (Berman, 2005). הנחת המחקר הראשונית שלנו הייתה שמבני הכוללים הם הגשר לתחביר המורכב, והם יהיו נפוצים בעיקר בקרב כותבים צעירים. בנייתוחים שערכנו הופרכה הנחה זו: מספרם של מבני הכוללים וגיוונם עולים עם הגיל

ושנות הלימוד, ובטקסטים של המבוגרים מספרם רב ומורכבותם עצומה, והם-הם התחביר המורכב של העברית, בצד מבני השעבוד. בהרצאה יוצג ניתוח ראשון המשווה את תפוצתם, סוגיהם ומורכבותם של מבני הכוללים בטקסטים נרטיביים ועיוניים של מבוגרים כאפיון התחביר הרטורי של העברית הכתובה.

References

Berman, R.A. Editor: *Journal of Pragmatics*, 37, 2. [Special Issue on *Developing Discourse Stance across Adolescence*].

Berman, R.A. & D. Ravid. 2008. Becoming a literate language user: Oral and written text construction across adolescence. In David R. Olson and Nancy Torrance (eds.) *Cambridge handbook of literacy*. Cambridge: Cambridge University Press, 92-111.

Goldberg, A. 2003. Constructions: a new theoretical approach to language. *Trends in Cognitive Sciences*, 7, 219-224.

Ravid, D. & R. Berman. 2010. Developing noun phrase complexity at school-age: A text-embedded cross-linguistic analysis. *First Language*, 30, 3-26.

יהודית רוזנהויז

רב-לשוניות בישראל ובמזרח התיכון: מצב נורמלי?

המזרח התיכון כולל אוכלוסיות הדוברות שפות רבות, שהערבית היא הראשית שבהן מבחינת מספר דובריה. מבחינתנו חשובה, כמובן, העברית המשמשת כשפה הרשמית והדומיננטית בישראל. האוכלוסיות במזרח התיכון עברו תהפוכות היסטוריות ופוליטיות רבות במשך המאה ה-20, וכל ארץ נוצרו קהילות של מהגרים מן הארצות השונות. קהילות כאלה משתלבות, מרצון או שלא מרצון, באוכלוסיה המקורית של המקום, וקשרים בין אוכלוסיות שונות יוצרים תופעות של דו-לשוניות ורב-לשוניות (מבחינת האוכלוסיה). מבחינת התופעות הלשוניות ניתן להזכיר בעיקר את הדיגלוסיה, עירוב הקודים (code switching) ואת השאילה הלקסיקלית (loanwords). מבחינה בלשנית ניתן לראות במזרח התיכון גם ערבוב להגים (variety switching) בין דוברי הערבית. רבות נכתב ונאמר כבר

על נושא הדו-לשוניות והרב-לשוניות בארץ ובעולם. מטרתנו הנוכחית היא לנתח את התהליכים הלשוניים שחלים כיום בעברית בישראל ולהשוות אותם לאלה שחלים בערבית בארצות המזרח התיכון שבהן היא שפה רשמית (כלומר, רוב ארצות המזרח התיכון וצפון אפריקה).

ידוע כי בעוד שדוברי ערבית מדברים בלהגים גיאוגרפיים, ובמשלבים חברתיים ועדתיים, בעברית "הסטנדרטית" בישראל בת-זמננו אין להגים גיאוגרפיים אלא משלבים חברתיים ועדתיים. השאלה שנשאלת היא האם התוצאות והתהליכים המשותפים לשתי השפות (שימוש במשלבים חברתיים ועדתיים) אכן דומים או זהים?

כן ידוע שבערבית קיים מצב של דיגלוסיה, שהמודעות לו גברה במיוחד בעקבות מאמרו של פרגוסון (Ferguson, 1959) על נושא זה. [המונח "דיגלוסיה" מציין שבשפה כלשהי, משמש רובד לשוני מסוים לתקשורת היומיומית, בעוד שלצרכי תקשורת גבוהים ורשמיים יותר, בעיקר כאלה הכרוכים בכתיבה ובקריאה, משמש רובד גבוה, שמכונה גם השפה הספרותית (ובערבית: "פוצחא" 'הנמלצת')]. ניתן לומר שגם בעברית בת זמננו כבר ישנה דיגלוסיה הניכרת בהבדלים בין שפת הדיבור לשפת הכתיבה. אבל ניתן לשאול, אם כן, האם העברית והערבית שונות זו מזו מבחינת הדיגלוסיה בכל אחת מהן?

כדי לענות על שתי השאלות הנ"ל נשווה בהרצאה את התהליכים האלה בעברית ובערבית בעזרת דוגמאות (Rosenhouse and Fisherman, 2008, Miller et al., 2007) ובדיקת טקסטים מוגדרים.

לאחר ניתוח התכונות והדוגמאות שכרוכות במצב הלשוני של אוכלוסיות המזרח התיכון (כגון ערבוב לשוני), נראה שאחד ההבדלים העיקריים בין מצב של דו-לשוניות/רב-לשוניות לבין דיגלוסיה נובע מהעובדה שהדיגלוסיה פועלת בתוך שפה אחת ואילו דו-לשוניות או רב-לשוניות פועלת בין שפות שונות, אבל במוחו של הדובר התהליכים דומים. מחקרים פסיכולשוניים על דו-לשוניות/רב-לשוניות אכן הראו שבמוחו של הדובר עשויים להתעורר שני אזורי השפות שידועות לדובר, גם כאשר הוא משתמש רק באחת מהן. מכאן שהמונחים השונים שהזכרנו משקפים תהליכים לשוניים דומים ללא תלות בזהות הדובר או בלשון/בלשונות שהוא יודע. אולי חשובה יותר המסקנה, שבסופו של דבר, מבליל התערובות של דוברי שפות שונות התפתחו גם העברית והערבית במהלך הדורות, וניתן להניח שכך יהיה גם בעתיד.

מראי מקום

Ferguson, C. A. (1959) "Diglossia", *Word*, 15: 325-340.

Miller, C., E. Al-Wer, D. Caubet and J.C.E. Watson (2007), *Arabic in the City: Issues in Dialect Contact and Language Variation*, London: Routledge

Rosenhouse, J. and H. Fisherman (2008) "Hebrew: Borrowing Ideology and Pragmatic Aspects in a Modern(ised) Language" In: J. Rosenhouse and R. Kowner (eds.) *Globally Speaking: Motives for Adopting English Vocabulary in Other Languages*, Clevedon, UK: Multilingual Matters, 121-144.

דורון רובינשטיין

בין הסטנדרד לנורמה, בין לשון הדיבור לסלנג

בזמן האחרון (ולא רק בזמן האחרון) אנחנו עדים לבלבול מושגים כללי שמוצא את מקומו גם בספרות המקצועית:

א. חוסר הבחנה בין הסטנדרד (הלשון הנוהגת) [כהגדרתו של חיים רוזן, אולי בשינויים קלים]) לבין הנורמה (הלשון התקנית), ובעקבותיה – סיווג לא נכון של צורות לשון;

ב. חוסר הבחנה בין לשון הדיבור לסלנג;

ג. כתוצאה משילובם של א' ושל ב' – חוסר הבחנה ביחס הנכון שבין לשון הדיבור והסלנג מצד אחד לבין הסטנדרד והנורמה מצד שני.

עיסוקי בלשון הדוברים בקורפוס של הסדנה "חוקרים עברים מדוברת" הביא אותי לחזור ולעיין בסוגיה והביא אותי לקו המחשבה שאותו אנסה להדגים כאן.

לפיכך אלה מטרותיי בהרצאה הזאת:

א. לחזור על הגדרותיהם של שני המונחים, הסטנדרד והנורמה;

ב. לקבוע מהם כל המצבים האפשריים של צורה לשונית כלשהי ביחס לסטנדרד ולנורמה;

ג. לנסות לבדוק לאורן מצבים אלה כמה צורות לשון וגם לנסות לשייכן ללשון הדיבור ולסלנג;

ד. לנסות לתחום את המונחים "לשון דיבור" ו"סלנג" לאור ממצאינו ולתת לנו כלים טובים יותר להבחנה ביניהם. בכוונתי להראות שהמונח "לשון דיבור" שייך בעיקרו לתחום הדקדוק, ואילו המונח "סלנג" שייך בעיקרו לתחום המילון; כמו כן בכוונתי להראות ששייך משמעות כלשהי לסלנג, בעיקר אם צורת המילה תקינה או סטנדרדית, נעשה על בסיס אמות מידה חברתיות ולא בלשניות.

ביבליוגרפיה

רוזן, חיים, "על סטאנדארד ונורמה, על תהליכים ושגיאות", **לשוננו לעם** ד (תשי"ג),
קונטרס ו, עמ' 3-8; קונטרס ז, עמ' 3-7; קונטרס ח-ט, עמ' 3-11

רוזן, חיים, **העברית שלנו**, תל אביב תשט"ז, עמ' 138 ואילך

עליזה רישביץ

**הקטגוריות הדקדוקיות המצויות בעמדת הנסמך ובעמדת הסומך בסמיכות המקראית –
היבטים תחביריים-פונקציונליים**

סוגיית הסמיכות (הגניטיב) ריתקה ומרתקת רבים. העיסוק הרב בה מעלה הבדלי גישות
ואף נקודות מבט חדשות.

לפי תורה הדוגלת בהבחנה בין קשר תחבירי טהור לבין יחסים פונקציונליים קונקרטיים
המְעָרְבִים יחסים סמנטיים ודומיהם, הסמיכות היא הנציגה המובהקת של היחס הלוואי
מבין שלושה יחסים דקדוקיים עיקריים (היחס הפרדיקטיבי, היחס האוביקטיבי והיחס
האטריבוטיבי) (Goldenberg, 1998).

ב"ניתוח הפורמלי" נוהגים לכנות את העמדה הראשונה, עמדת הנסמך – "גרעין" ואת
העמדה השנייה, עמדת הסומך – "לוואי". אולם בצירופים, כגון "שלוש עשרה אמות בד",
"פח נפט" ("פח" במשמעותו השנייה המביעה כמות) עמדת הנסמך (העמדה הראשונה
בצירוף) מכונה "לוואי כמות" ועמדת הסומך (העמדה השנייה בצירוף) מכונה "גרעין"
(למשל, אורנן, 1979). אורנן מציין כי "גלינרט, תשל"ח, מתפרץ אפוא לדלת פתוחה
בהצעתו להציג ביטויים אלה (יחידות מלאכותיות ושמות מיכלים) כגרעיני הצרוף השמנני"
(אורנן, שם, עמ' 84, הערה 16א). בצירופים כאלה ודומיהם במבני סמיכות וצמידות עסקו
רבים אחרים (ראו גם רוזן, 1977).

בהרצאה זו אראה מהן הקטגוריות הדקדוקיות העשויות לבוא בעמדת הנסמך ומה בעמדת
הסומך – בסמיכות המקראית; באיזו עמדה מתאפשרים חלקי דיבור מורפולוגיים בלבד,
ובאיזו עמדה מתאפשרים גם חלקי משפט ופסוקיות ומדוע.

עמידה על הקטגוריות הדקדוקיות המצויות בשני איברי הסמיכות מאפשרת לקבל מבט פְּנורמי על הסמיכות ועל מהותה, ובעקבות זאת לעמוד על התרומה הפונקציונלית של כל אחת מהקטגוריות לצירוף כולו, מחד גיסא, ועל תרומתה לפרגמטיקה הטקסטואלית, מאידך גיסא.

ביבליוגרפיה

- אורנן, ע' (1979). *המשפט הפשוט*. ירושלים: אקדמון.
רוזן, ח' (1977). *עברית טובה*. ירושלים: קרית ספר.
רישביץ, ע' (2007). *צירופי סמיכות במקרא ומבניהם הפריפרסטיים: עיונים מורפואסינטיים וסמנטיים*. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר-אילן.
Goldenberg, G. (1998). Attribution in Semitic Languages. *Studies in Semitic Linguistics (Selected Writings)*. Jerusalem: The Magnes Press – The Hebrew University, pp. 46–65.

רבקה שמש-ריסקין

"אמר לו ר' עקיבא לר' טרפון" – השימוש בכינוי הדטיבי המקדים בלשון התנאים

הכינוי הדטיבי המקדים, הנקרא גם כינוי מוקדם או פרולֶפְּטי או קטפורי (anticipatory, proleptic, or cataphoric pronoun), הוא כינוי המקדים את השם שהוא מוסב אליו. במשפט כגון "אמר לו ר' עקיבא לר' טרפון" מופיע כינוי בגוף שלישי החבור למילית יחס – "לו", והוא מוסב אל שם הבא אחריו – "ר' טרפון", את הכינוי ואת השם מקדימה אותה מילית יחס. הכינוי הדטיבי המקדים וצירוף היחס במבנה זה הם קו-רפרנציאליים. תופעת השימוש בכינוי הדטיבי המקדים לא קיבלה תשומת לב רבה במחקר לשון חכמים, כפי שעולה מדבריהם של גלוסקא (1999), עמ' 300–302, ושל שרביט (תשס"ו), עמ' 150–151.

בהרצאה יתואר השימוש בכינוי הדטיבי המקדים בלשון התנאים. התיאור יכלול את הנושאים הבאים: מצאי הצורות של הכינוי בחיבורים השונים של ספרות התנאים, אפיון של הרכיבים הלשוניים שהכינוי בא עמם, הצגה של מעמדו התחבירי של הכינוי ביחס לנשוא ובחינה של תפקיד הכינוי.

נמצאו 262 היקרויות של הכינוי הדטיבי המקדים בלשון התנאים. השימוש בו רווח בשני חיבורים – בתוספתא ובספרי דברים. ברוב ההיקרויות הכינוי חבור למילית היחס "לו", הוא משלים של פועל, ומעמדו התחבירי הוא מושא; לרוב הפועל הוא פועל אמירה או פועל

פעילות, מבין הפעלים והתארים הכינוי רווח רק עם הפועל "אמר". מבחינה סמנטית, המאוזכר של הכינוי הוא בדרך כלל בן אדם, ובהקשרים רבים הוא נתפס כמידוע בשל הופעה קודמת שלו לפני המשפט בעל הכינוי הדטיבי.

בבדיקה של מטרת השימוש בכינוי הדטיבי המקדים בהקשרים שהוא מופיע בהם, נמצא שחלק מן הפעלים הבאים עם הכינוי מופיעים בהיקריות דומות בלעדיו, ושלרובם יש היקריות גם במבנה חסר כינוי (כגון "א' אמר לב"). כן נמצא שהכינוי מופיע בהקשרים מגוונים, בעלי אופי סיפורי או הלכתי, ובעיקר בהקשר הסיפורי. ממצאים אלה לגבי הפעלים ולגבי סוגי ההקשרים אינם מאפשרים אם כן להסיק מסקנות לגבי תפקידו של הכינוי הדטיבי המקדים. בבדיקה של מעמדו של הכינוי בתוך ההקשרים, נמצאו מחד גיסא הקשרים שהכינוי מופיע בהם עם אותו פועל פעמיים וכן הקשרים שהכינוי מופיע בהם עם נשואים שונים, ובכך אפשר למצוא נטייה הקשרית לשימוש חוזר בכינוי הדטיבי המקדים בתוך הרצף. עם זאת מאידך גיסא יש גם הקשרים שמופיע בהם פועל פעם עם הכינוי ופעם בלעדיו.

בדיקה נפרדת של היקריות הכינוי עם הפועל "אמר" לימדה על קיומה של תבנית חוזרת – 'אמרו לו לחכם' או 'אמרו עליו על חכם', הרווחת מאוד עם הפועל במשנה וכן בתוספתא. בשני סוגי הקשרים – המשא ומתן ההלכתי והמשל – נמצא שיש להיקריות הכינוי בצד הפועל "אמר" מיקום מאופיין בשיח – בשלב של מעבר בין חלקי שיח. הבדלים בין כתבי יד שונים של המשנה ובין מסורות שונות של התוספתא נמצאו בכרבע מהיקריות הכינוי הדטיבי המקדים.

מקורות ביבליוגרפיים

בנדויד אבא, לשון מקרא ולשון חכמים, דביר, תל-אביב, כרך ב' – תשל"א, עמ' 458–460
גלוסקא יצחק, העברית והארמית במגע בתקופת התנאים: מבט סוציולווגוויסטי, תל-אביב
1999, עמ' 300–302

שרביט שמעון, לשונה וסגנונה של מסכת אבות לדורותיה, באר-שבע תשס"ו, עמ' 150–
(151)

Fraser Bruce, "Consider the lilies: Prolepsis and the development of complementation", *Glotta* 77 1–2 (2001), pp. 7–37

נמרוד שתיל

מיון תוצרי גזירה בסיס ומוספית על פי מגבלות גזירתם ודרך ריבויים על פי הלשון

המשתקפת במרשתת

א. בספרות המתארת את הגזירה מבסיס ומוספיות מציגים רשימות של תחיליות, אלא שהן מסוגים שונים, הן באשר למגבלות הגזירה והן באשר לאופן הנטייה של התוצרים. לדוגמה, הצורה **תת-סעיף** דומה לצורה **איש-צבא** רק לכאורה. מטרת המחקר היא מיון של התחיליות והתוצרים בהיבט קטגוריאלי.

ב. **הקריטריונים למיון** הם התנהגות מורפו-סינטקטית של התוצרים, כאן בצורת הריבוי. אם נפעיל את קריטריון הריבוי, נראה כי במקרה אחד יש ריבוי פנימי, **אנשי צבא**, ובאחרים יש ריבוי חיצוני, **תת-סעיפים**, **פרוסמינריונים**, או ריבוי כפול **תתי-אלופים**.

ג. **בסיס הנתונים** הוא המאגר העברי של גוגל, שבעזרת שאלות נכונות וביקורת על התשובות נותן מושג ברור למדיי לגבי צורות ריבוי רווחות או נדירות של ריבוי תוצרי גזירה אלו בעברית כיום.

ד. **תוצאות:** על פי מיון קטגוריאלי של התוצרים ושל התחיליות, מתברר כי, התחיליות שהן גם מיליות יחס יכולות ליצור רק שמות תואר. התחילית **על** שכיום היא פורייה רק ביצירת שמות תואר (**על-טבעי**), אך כסיומת דמוית סומך **על** פורייה ביצירת שמות עצם, לדוגמה, **דוגמנית העל**.

ה. מתברר כי על פי הקריטריונים השונים יש 4 מחלקות של גזירת בסיס ומוספית: (1) סיומות מותכות (**איש-י**, **איש-ות**), (2) תחיליות מותכות (**על-טבעי**, **תת-אלופים**), (3) סיומות דמויות סומך (**עקרון-על**), (4) תחיליות דמויות נסמך (**אנשי צבא**, **בעלי מום**).

ו. מחלקה 2, תחיליות מותכות, נחלקת לשתי מחלקות: ליוצרי שמות תואר בלבד וליוצרי שמות עצם ושמות תואר. בקבוצה האחרונה נמצא בעיקר תחיליות ממוצא זר (**אנטי**, **פרו, דו, חד**). התחיליות שהן גם מיליות יחס בתפקודן כתחיליות מילוניות (וגם אחרות) מצריכות את סופית שם התואר הקרויה יו"ד היחס, לדוגמה, **בין-תרבותי**. ניתן אף לומר שבמקרים אלו יש צורן אחד בלתי רציף של תחילית וסיומת: **בין-...י**. יש אפוא קשר בין האטימולוגיה של התחיליות לבין תפקודן.

ז. הראיה לקיומה של קטגוריית סיומות דמויות סומך היא העובדה שיש ניגוד מזערי בין מבנה הסיומת למבנה התחילית. **על** כתחילית פירושה 'מְעַבֵּר, מְעַבֵּר לכוחות' (hyper, over), לדוגמה **על-אנושי**, בעוד שכסיומת היא מציינת "עליונות",

(super), לדוגמה, מעצב-על. בנוסף, בשל חיסול הניגוד הפונמי של הגרפמים א/ע, התחילית מבטאת שלילה והסיומת עליונות, לדוגמה, אל-סבון לעומת סבון-על.

ה. מחלקה 4, תחיליות דמויות נסמך (אנשי צבא, בני שיח) מעלה את שאלת הגבולות בין קבוצה זו לבין הסמיכות. ההבדל אינו מורפולוגי אך יכול להיות סמנטי או גם מורפו-סינטקטי. המושג הנכון לטיפוסים אלו הוא תחיליות למחצה (מארצ'נד 1969).

ביבליוגרפיה

מאיר, תשס"ט = ע' מאיר, תפיסת צורת הרבים של מילים דו-בסיסיות בעברית, בלשונות עברית 62-63, תשס"ט, עמ' 57-76

מרצ'נד, H., Marchand, *The categories and types of present-day English* =1969, *word-formation :a synchronic-diachronic approach*, Munchen : C.H. Beck'sche, 1969

שורצולד, תשס"ב = א' (רודריג) שורצולד, פרקים במורפולוגיה עברית, א-ד, תל אביב, תשס"ב
שלזינגר, תשנ"ד = האוניברסיטה הפתוחה: פרקים בתולדות העברית: יח' 11, י' שלזינגר, העברית המודרנית הכתובה, ראש הצוות, נ' רפאל ואחרים, תל אביב, תשנ"ד